

S. F. N.

DISSERTATIO ACADEMICA,

DE

PROVIDENTIA DEI

CIRCA

EXSTRUCTIONEM TEMPLO-
RUM SVIO-GOTHICORUM

ADMODUM CONSPICUA,

CUJUS PARTEM PRIOREM,

Consensu Ampliff. Fac. Phil. in Reg. ad Auram Academia,

PRÆSIDE

MAG. JOHANNES
BILMARK,

HIST. & PHIL. PRACT. PROF. REG. & ORD.

Publico Examine submittit

STIPENDIARIUS REGIUS

CAROLUS FRID. BRUNBERG,

Sudermannia-Svecus.

In AUDIT. MAJORI. Die XXV. Junii MDCCLXV.

Horis Ante Meridiem Solitis.

A B O Æ

Impressit JOHANNES CHRISTOPHORUS FRENCKELL.

S:Æ R:Æ MAJ:TIS
MAGNÆ FIDEI VIRO,
S. S. Theol. DOCTORI longe Celeberrimo, inclytæ Dioce-
seos Strengnesensis EPISCOPO Eminentissimo, ejusdem Con-
sistorii Ecclesiastici PRÆSIDI gravissimo, & Regii ibidem
Gymnasii Scholarumque per totam Dioecesin EPHORO
adcuratissimo,

REVERENDISSIMO DOMINO,
JACOBO SERENIO,
MÆCENATI MAXIMO,

QUÆM.

Ob.

Maxima.

In. Ecclesiam. Patriam. Et. Litteras.

Præcipue.

In. Historiam. Svehicæ. Ecclesiasticam;

Merita.

Omnes. Et. Singuli. Suspiciunt.

HUIC.

Litterarum. Et. Litteratorum.

Magno. PROMOTORI. AC. PATRONO.

Exiguam. Hanc. Dissertationem. Academicam;

In.

Pignus. Devotissimi. Animi.

Dat. Dicat. Et. Consecrat.

Nec. Non.

Tenuis. Suas. Spes. Commendat.

REVERENDISSIMI NOMINIS

alicius devotissimus

CAROLUS FRID, BRUNBERG.

KONGL. MAJ:TS

Tro-Tjenare, ÖFVERSTE-LIEUTENANT vid Dets Tavastehus
Regemente, samt RIDDARE af Kongl. Svärds-Orden,

VÄLBORNE HERREN,

Herr **CARL CONSTANTIN**
De CARNALL,

Jag borde med rätta låta, så väl Välborne Herr Öfverste-Lieutenantens och Riddarens Egen Förnäma Person, som ock Dets mångahanda viktiga värf och göromål, färdes vid dessa högtangelägna Riksvärdande tider, affrätta mig ifrån at framkomma med mitt ringa och ohöfjade Papperskram. Men den höga ynnest jag städs ärfarit ifrån första stund jag feck äran at blifva sedd af Välborne Herr Öfverste-Lieutenanten och Riddaren, och antogs til Dets enda välartade och allmänt älskade Herr Söns Handedare, drifver mig til denna djerfhet, och lemnar mig tillfälle at förklara til någon del mitt tackfamma sinnes vördnadsfulla rörelser. Genom Eder frikostighet, Nådige Herre, träder detta Academiska arbetet i dagsljuset, Eder tilskrifver jag all den upkomst, som jag kan framdeles här af förvänta. Så stor min oförmögenhet är, at kunna alt sådant aftjena, så brinnande äro de dageliga böner som til den Högsta Guden jag skal upfända för Välborne Herr Öfverste-Lieutenantens och Riddarens Egen och Dets Förnäma Familles beständiga väl. Framhärdar med djupesta vördnad

VÄLBORNE HERR ÖFVERSTE LIEUTENANTENS
OCH RIDDARENS

allerödmjukaste tjenare
CARL F. BRUNBERG,

KONGL. MAJ:ts

Tro-Tjenare och CAPITAINE vid Dets Lif-Dragons-
Regemente,

VÄLBOENE HERREN,

Herr **BERNDT JOHAN
ENESCHIÖLDH,**

Jag vördar innerligen en blid Försyn, som låtit mig blifva så känd af Välborne Herr Capitainen, at mig blifvit anförtrodd Dets enda unga välartade Herr Sons vård och krötsel. Alt detta anser jag billigt för uphofvet til all min vidare fortkomst uti påbegynte studier, under mina svåra och tryckande omständigheter. Utan Eder, min Höggunstige Gynnares hjelp och undfåtning, hade jag ännu til äfventyrs, såsom förr, måst ligga qvar under vanmagt. Denna ärtedda gunst, som jag aldrig til fullo kan afbördä, skal alltid blifva i friskt årkänlofullt minne, och för mitt ljusaste nöje skal räknas, at dageligen anropa Himmelens HERre, om min Höggunstige Gynnares, med Dets Förnäma Familles stadigtvarande väl och fällhet.

Förblifver med djupesta vördnad

VÄLBOENE HERR CAPITAINE NS

Ödmjukaste tjenare
CARL F. BRUNBERG.

PRÆFATIO.

Incidit proh! dolor ætas nostra in ea tempora, quibus illi etiam, qui propter ingenii atque iudicii aciem commendari volunt, providam Summi Numinis curam non solum in dubium vocant, verum quoque errorem suum specioso rationum fūco apte in crustare nituntur. Quamvis autem hi ipsi videri velint, animos mortalium hoc placito confirmasse & a variis superstitionibus liberasse; re tamen ipsa & verum robur & justam tranquillitatem illis subducunt. Sicut enim planta beneficis radiis solaribus non fota, languida evadit, nec debitam viriditatem & consistentiam attingit; ita quoque animus, gravissimis ceteroquin Philosophiæ præceptis imbutus, nisi paternam DEI curam in se reflexam agnoscat, æquabilem vigorem nequaquam conservabit. Hujus vero sedula meditatio in secundis exultantes nostros adfectus moderatur, & corda propter adversitatum moles evanida erigit atque exhilarat. Cum itaque hæc consideratio tot tantaque secum ferat commoda, ingenium quemvis decet, luculentissima, quæ sese passim offerunt, bonitatis Divinæ vestigia attente legere, lectaque in suam convertere utilitatem. Est autem hoc opus admodum prolixum, cui rite explicando tenuis, qualis nostra est, industria haud

sufficit; quamobrem particulam ejusdem solummodo elegimus, breviter ostensuri, quam clare Divina sese manifestaverit Providentia circa exstructionem Templorum Svo-Gothicorum. A Te vero, B. L. in antecessum enixe rogamus, velis, quæ Tua est æquanimitas, juveniles hosce conatus meliorem in partem interpretari.

§. I.

Antequam ad ipsum argumentum, cujus tractationem in nos suscepimus, enucleandum progredimur, juvat terminos, qui in frontispicio nostræ oppellæ occurrunt, paucis exponere. Per *Providentiam* itaque *Divinam* intelligimus Actum DEI ad extra, quo omnium rerum creatarum curam gerit, atque ad earum actiones efficacissime concurrat, & ad bonum finem easdem dirigit. Per curam vero indigitamus studium, quod perfectioni alicujus Entis impenditur. Quamvis itaque Providentia & Prævidentia, si vocabulorum ortum solummodo respiciamus, synonyma plane sint, attamen ex consensu tam Theologorum, quam Philosophorum præstantissimorum, illa latius sese extendit, vel, ut ita dicam, magis negotiosa est, quam hæc. Etenim cum Prævidentia simplicem rerum notitiam indigitat, Providentia res prævisas sollicitè fovet. Hinc expendenda est vox *Templi*; unde vero hæc suos arcessat natales, de eo disputare solent Critici. *Templum* a *templando*, id est *conspiciendo* deducit VARRO (a). Per *templa* autem veteres Romani intellexerunt certos cœli tractus, quos augures captandorum auspicioꝝ gratia lituo suo designabant.

A Varꝝ

A Varrone dissentit SCALIGER, cui Græca vocabula hujus origo placet. Deduci enim posse vocabulum Templi vel a *τέμενον* secare, vel a *τεμνίζειν* definire idem monet; adeoque templum significat *locum ab aliis separatum & certis ita negotiis gerendis aptum*. Diversas vero has opiniones, subtiles magis, quam utiles illis discutiendas relinquimus, qui nominum explicatione magnopere delectantur. Nobis sufficiat indicare, quod per *Templum* intelligamus *ædem publicam, cultui Divino perficiendo destinatam*.

(*) Vid. Libr. VI. de Ling. Latin.

§. II.

Diximus modo, Tempia esse ædes, cultui Divino consecratas. Cumque homo a Summo rerum omnium Conditore duas acceperit partes essentielles, animam scilicet & corpus; par omnino est, ut utraque reverentiam, quam DEO propter suam ab ipso dependentiam debet, testatam faciat; & proinde duplex merito constituitur cultus Divinus, *internus & externus*. Hi autem duo, si sibi constabunt, semper conjungentur, quod æque necessarium est, ac anima & corpus requiruntur ad constituendum integrum hominem. Consistit autem Cultus Internus in vera DEI cognitione, sincero Ejus amore, filiali timore, firma fiducia, ardente invocatione atque venerabunda gratiarum actione. Hujus itaque necessitatem nemo facile impugnet, nisi qui pietatem & omnem sortis suæ sensum temere ejuravit. Externus vero cultus motu corporis aliisque signis, voce imprimis & gestibus absolvitur,

ad declarandam internam animi devotionem. Contra hunc cultum obijcere forte quis posset, eundem ratione ipsius DEI esse minus necessarium, cum ipse, sicuti est omniscius, omnes cordium nostrorum plicas penitus scrutetur, & quid in absconditis pectorum recessibus fiat, sibi habeat perspectissimum. Et hoc quidem intuitu admitti utcumque potest illa opinio: interim tamen simul erit concedendum, quod cultus modo nominatus multum faciat ad manifestandam, quin & amplificandam **Gloriam Divinam**. Cum enim de occultis judicare nequeant mortales, sed ex factis ad animi indolem solummodo concludant; si plures egregiis actionibus atque supplicibus gestibus gratissimum DEO animum exhibeant, ceteri quoque, nisi eorum pridem occalluit conscientia, sensim ad pietatem exercendam ita commovebuntur. Præterea erit notandum, quod arctissimus ille, qui animam inter & corpus intercedit nexus, exigat, ut certas animæ perceptiones & adfectiones certi etiam sequantur corporis motus: adeoque cultus internus æque sese prodit per externum, ac arbor per bonos, quos protrudit, fructus. Homines itaque a cultu externo avocare, idem est, ac gloriam Deo debitam obscurare & præclara virtutum incentiva perverse suffocare. His tamen in medium prolatis nemo sibi persuadeat, cultum externum sufficere solum, siquidem nisi hic interno animetur, exsanguis evadit & in meram crassamque degenerat hypocrisis. Dividere insuper solent **Eruditi** cultum externum in privatum & publicum, quorum illius necessitatem haud operose admittunt, qui

qui hujus præstantiam acriter impugnant. His igitur antagonistis hoc loco erit obviam eundum. Est igitur cultus publicus plurium hominum conventus, statuto loco dictoque tempore eum in finem factus, ut concordibus animis, consonis linguis, supplicibus signis atque unitis viribus contendant ad peragendum cultum DEi sui tam internum, quam externum. Necessarius est hic cultus indoctis, quippe quibus admodum opportuna subministratur occasio solidam institutionem de DEO, summisque, quibus eminet, perfectionibus obtinendi, consolationem item in adversis percipiendi, nec non admonitiones & incitamenta ad officia sua rite præstanda colligendi. Nec doctioribus venia erit concedenda, si tempora locaque huic cultui dicata, præter fonticas causas spernant. His enim exercitiis partim animus illorum continuo in pietate confirmatur, qui alioquin sine his adminiculis facile hutesceret, partim quoque proba hac vivendi ratione alios, qui exemplis potius, quam præceptis, quantumvis gravibus moventur, ad virtutum studium excitabunt. Immo nisi hoc fiat, simpliciores in erroneam istam facile induci possunt opinionem, quod vel superbæ præstigiis fascinati innocentes hos conventus fugiant, vel etjam veritatem illius religionis, quam profiteri videntur, in dubium re ipsa vocent. Ipsa denique rei natura adfatim docet, cultum hunc in Templis optime peragi, quippe quæ sunt loca eum in finem separata. Hic enim nulli domestici strepitus nostram intervertunt attentionem, ædificij magnificentia, cærimoniarum decor & majestas adfectus animi nostri continent

& ad Summum Numen velut dirigunt, ut plura alia commoda sicco jam prætereamus pede.

§. III.

Cum itaque Tempia tantum, quantum modo vidimus, ad conservandum cultum Numinis conducant, minime erit mirandum, quod omnes fere gentes sua habuerint delubra; in quibus sicuti DEum inprimis præsentem esse crediderunt, ita quoque ibidem sanctissime esse colendum censuerunt. Talia quoque inde ab antiquissimis temporibus exstruenda curarunt Scandiæ incolæ, inter quæ Templum Upsaliense adeo celebratum fuit, ut fama ejus ad exterâs etiam regiones transferit^(a). Quocirca quæri posset: An Providentia DEi circa horum delubrorum exstructionem fuerit conspicua, & quidem in aliquam civium utilitatem? Ægre admodum hoc concedent Eruditi, qui superstitionem Atheismo longe perniciosiorem esse probare nituntur. Sicut autem ingenuus quisque luculentissima Bonitatis Divinæ vestigia ubique cernit, ita nec dubitat, quin ex dictis ædificiis usus quidam ad cives pervenerit. Per conventus enim, qui in templis placide fiebant, ad socialitatem magis magisque formabantur homines, & per cultum hunc gentiliûm, licet in se valde mancum, animi illorum exercitio quarundam virtutum sensim adsuefiebant. Immo si homines solitariam semper degissent vitam, periculum fuisset, ne Religio Christiana nunquam vel nimis fero fuisset recepta. Nec sicco pede jam est prætereundum, quod nonnulla horum delubrorum in usus Christianorum deinde opportune cesserint. Ante vero, quam

quam novo cultui dicari possent, & Sacra Christiana illis invehri, necessarium duxerunt, ut igne probe expiarentur. Testem hujus rei habemus CAROLUM, Episcopum Arosiensem, de Delubro Upsaliensi hoc modo differentem: MCXXXIIX SUERCHR I. *jecit fundamenta Templi Cathedralis Upsalæ, & cum opere vetusto III. Deorum paganico ab YGEMUNDO igne purificato & sanctificato conjunxit*(b). Sed ad hæc Temppla in præsentem nostram dissertationem præcipue non attendimus, sed ad ea, quæ post exortam Christianæ Doctrinæ lucem fuerunt exstructa. Sicut igitur in primitiva Ecclesia pietatis alumni, ceu adfatim docet Historia, nulla templa per longum satis tempus habuerunt, sed modo in privatis fidelium ædibus, vel etiam in cœmiteriis & juxta sepulcra beate demortuorum convenerunt, modo rursus cultum sacrum in occultis locis, antris videlicet & foveis subterraneis peregerunt, ut sic declinarent sævas illas persecutionum tempestates, quas in ipsos concitarunt Imperatores gentiles; ita probabile admodum est, quod primi in Scandia Christiani non ausi fuerint ædes publicas sibi exstruere, sed in privatis domiciliis exercitia pietatis peregerint. Verum statim post receptam Christianam religionem, & quidem jam Sæculo IX. HERIGARIUS, urbis Bircensis Præfectus, ab ANSGARIO, una cum Rege BERONE ad dicta Sacra conversus primus in Svecia templum Christianum erigendum curavit(c). Similiter ad finem circiter Sæculi X. B. Sigfridus pervasit OLAVO SKOTTKONUNG, ut arcem Husabyensem in Vestro-Gothia in splendidam Basilicam & usus Ecclesia-

fiasticos commutaret (*d*). Ira quæ fero apud nos recepta fuit Christiana Religio, post breves agitationes stabilem hic invenit sedem.

(*a*) *Vid.* PERINGSHÖLDII *Monument. Liller. P. 1. Fl. 1. C. 2.* (*b*) *confr. Eric. BENZELII M-num. Eccles. p. m. 20.* (*c*) *Vid.* OERNHIELMI *Hist. Ecc. p. m. 19. Rembert. in vitam Ansgarii Cap. 17. ita: Ibland them var Fogo:han ther i Stadenom Byrkö--- Han bygde genstan epter at han var döpter ena kirkio, uppå Sino egno Fäderne och tjente GUDI.* (*d*) *Conf. Dissert. de Husaby.*

§. IV.

Quamvis autem nonnulla delubra, sicut modo vidimus, tempore introducti Christianismi conservata fuerint, pleraque tamen eorum penitus demolienda curarunt Sacerdotes, qui ad nostras appulerunt oras. In Dania præsertim sacer hic vastandi fervor ita Mystras hos occupavit, ut si WORMIUM (*a*) audiamus, nulla talium ædificiorum vestigia ibi amplius reperiantur, qui tamen ardor in Svethia & Norvegia templa non ita delevit, ut non rudera eorum passim conspiciantur. Contra ea autem in lucis extirpandis atque in Lapidibus ita dictis Runicis comminuendis industriam suam mascule probarunt. Quid vero de hoc Doctorum istorum Zelo statuendum sit, ambigua est quæstio. Dicam illis propterea plerique scribunt Historici, inprimis cum plurima, eademque præstantissima, monumenta temere ita perdidierint, atque Hierarchiæ Pontificiæ, quæ optime viget, dum populi ignorantia tenebris involvuntur, ferocia sua magis consuluerint, quam propagationi Religionis Christianiæ.

stianæ. Nec nos negamus, quin Doctores isti a pravis suis adfectibus sese in transversum abripi nonnunquam passi sint; attamen in destructione horum delubrorum tempore hoc facta, Providentiam Divinam valde conspicuam deprehendimus. Quantam enim vim atque efficaciam in animos hominum habuerit cultus ille supersticiosus, cui devoti fuerunt, omnium fere temporum & locorum Historia abunde testatur. Et sicut hic cærimoniis præcipue constabat, & rebus tantum non omnibus quæ eum in finem adhibebantur, opinio Divinitatis prolixè tribuebatur; ita facile intelligitur, quod quamdiu religiosa ejusmodi monumenta in omnium oculis versabantur, nulla ferme spes superfuerit, ipsos ad aliam & meliorem doctrinam posse converti. Nihilo tamen minus concedendum, quod primi Doctores Christiani, qui huc accesserunt, minus rigidos sese præbuerint, nec majoribus omnia pristinæ religionis adminicula eripuerint; qua tamen facilitate factum est, ut hybrida quædam emergeret religio, ex Sacris gentilium & Christianorum mixta (b), quæ in detrimentum Christianismi sensim invalescere potuit. Quod ne fieret, ipsa necessitas ceteris Christianæ doctrinæ præconibus injunxisse videtur, ut desperato malo heroicum quærent remedium, atque magnifica illa ædificia, quæ continuam offendiculorum materiam præbere possent & progressum Christianismi impedire, funditus delerent. Quod etiam perfecerunt, licet hi ausus Antistitibus vita nonnunquam constiterint (c). Esto autem, quod Historia patriæ aliqualem ita passam sit jacturam, multum

tamen simul lucrati sunt, & quod perdiderunt, opinionione communi forte minus est. Cum enim Scandinavi tempore gentilismi litterarum non admodum periri fuerint, atque templis suis raro alia intulerint monumenta, quam idola, crassa admodum manu fabricata, probabiliter colligimus, Historiam illorum temporum ex his imaginibus, si vel ad nostram pervenissent memoriam, parum lucis accepisse. Sine ægritudine itaque hisce tabulis jam caremus, præsertim dum in memoriam nobis revocamus, quod Majores nostri cum his meliorem Doctrinæ thesaurum sibi permutaverint. En igitur digitum DEI, qui pro eo, quo genus humanum amplectitur amore parva dispendia magnis sæpissime compensat commodis.

- (a) Vid. *Monument. Danic. Libr. I. Cap. III.* (b) *Luculenter hoc probat Nob. DALINUS in Histor. Patr. Tom. I. p. m. 573.*
 (c) Vid. *VASTOVII Vit. Aquil. p. m. 26. & 27, atiosque passim doctores.*

§. V.

Dicat autem forte quispiam, destructionem delubrorum Svio-Gothicorum æquo utcumque ferri posse animo, modo perverso gentilium cultui pura ac sincera successisset Doctrina Christiana. Cum autem constet, Pontifices Romanos jam tum Hierarchiæ suæ fundamenta posuisse, adeoque veram Religionem Christianam imperiosis suis turpiter conspurcasse mandatis, parum, ut multis videtur, hac Sacrorum mutatione lucrati sunt Svio-Gothi. Ad quam objectionem statim observamus; quod minus malum in comparatione majoris pro bono haberi possit, adeoque licet am-
 ba.

habus concedamus manibus, Religionem Romano-Catholicam, quam Majores acceperunt, gravissimis laborasse nævis, nihilo tamen minus infinitis parasangis superabat superstitiosum gentilium cultum, & proinde illa permuratio in lucro omnino erat habenda. Præterea plura sunt, quæ svadent, religionem, quam Scandix incolis primi annunciarunt Antistites, licet non puram, non tamen tot vesanis figmentis, quot hodie scater, fuisse oppletam, quod plenius constabit, siue vitam horum Præconum, siue ipsorum dogmata considerare velimus. Scilicet Viri, qui in Ecclesiæ gremio commodam satis degebant vitam, hisce prærogativis sponte sua sæpe renuntiarunt, operoso itineri sese accinxerunt, nihil metuentes pericula, quæ contradicentes inter gentem ferocem & superstitionibus deditam manebant præsentissima. Quanta constantia arduum suum opus gesserint, vel exemplo constat ANSGARII, qui *DEO, ut profitebatur, confusus, mori maluit, quam ab inceptis desistere (a)*. Nec ullam suspicandi rationem habemus, quod studio majorum opum congerendarum tantas subierint molestias. Contulerunt enim sese ad populum, qui longinquis expeditionibus non lauta spolia, sed gloriam solummodo rerum fortiter & feliciter gestarum quærebat, & a quo præstantia arma, auro contra & argento cariora, habebantur, adeoque spes lucri hic nulla fuit. Quibus accedit, quod opes, quas secum huc advexerunt, ad devinciendos sibi incolarum animos adhibuerint, easdemque in publicos usus haud inviti impenderint. Nec primi hi Doctores, de quibus jam loquimur, scepra

pedo suo subicere arroganter tentabant, nec sacris eorum iniciandos tam tormentis quam argumentis ad suam perducebant religionem, sanguinolentum illum alios convertendi modum, ut videtur, exosi, qui sequioribus sæculis in ruinam & dedecus generis humani immane quantum invaluit. Denique in dogmatibus tradendis, simplicitati studuerunt, & ea, quæ Pontificum Romanorum avaritia & dominandi libido excogitaverant, vel celarunt, ratione status ejusmodi prudentiam impræsentiarum exigente, vel parcius saltem divulgarunt. Quamobrem ADAMUS BREMEN-SIS de primis Christianæ Doctrinæ apud nos prædicatoribus testatur, quod curam rei suæ familiaris aliis commiserint, *ut Scientia fidei & operum disciplina Succos & Danos, suo ipsorum ministerio magis auspiciato edificarent.* Cui adsentit Nob. OERNHELM: *Primi*, inquit, *qui huc venerunt docturi pietatem, alienissimi erant a studio colligendarum opum, ne viderentur plus amare gentis pecunias, quam animas; itaque ANSGARIUS, quos huc misit, Sacerdotes sollicitè monuit, ne quid agerent cupide, ne quid avarè (b).* Ex quibus jam liquido constat, negotiosam omnino fuisse Divinam Providentiam in Majorum nostrorum commodis promovendis.

(a) Vid. DALINI *Hist. Pat. Tom. cit. p. m. 515.* (b) Vid. *Hist. Eccles. Libr. 1. Cap. 10. §. 82.*

§. VI.

Quo tenuiora sunt rerum quarumvis principia, & quo majoris tamen momenti atque ab humana potentia longius remotæ sunt ipsæ res, quæ per eadem obtinentur,

tur; eo etiam firmiora nobis suppeditantur argumen-
ta Providentiam DEI agnoscendi, qui in minimis sæ-
pissime sese maximum præbet. Valet hoc imprimis
de Templorum Svio-Gothicorum exstructione, adeo ut
si plerorumque horum magnificentiam cum facultati-
bus hominum isto ævo conferamus, mirum omnino
est, quod tanta opera tunc conficere potuerint. Re-
quirebant enim hæc & durissimos labores & ingentes
sumtus. Enimvero laborabant Scandinavi circa initia
Christianismi magna pecuniarum inopia, sicut vel in-
de dilucide apparet, quod paucis argenti frustulis vil-
las atque prædia sibi comparare potuerint incolæ. Con-
ductiones itaque & locationes in hoc rerum articulo,
deficiente velut anima mutui commercii, difficiles su-
pra quam dici potest fuerunt; & proinde opera quæ-
vis egregia in ipso eorum primordio suppressa fuissent,
nisi languentes artes ingens supplevisset Zelus. Eric
autem hæc res paulo altius repetenda. Majores no-
stri sicut ab antiquissimis retro temporibus de immor-
talitate animæ & de vita post hanc meliori satis su-
perque fuerunt convicti; ita quoque nulli pepercerunt
operæ, ut felicitatis hujus compotes evaderent. Quot
quantasque subierint molestias, & quam libenter in
præliorum & mortis evidentissima discrimina sese con-
jecerint, ut tanquam grati hospites in splendidam &
omnium rerum copia abundantem Othini aulam ad-
mitterentur, Auctores passim testantur. Unde etiam
de Arctoïis populis ita cecinit LUCANUS (c):

ille timorum

Maximus, haud urget leti metus: inde ruendi

*In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis; & ignavum est, reditura parcere vite.*

Postquam Doctrina Christiana in Septentrionem fuit introducta, dogma illud de meliori vitæ conditione etiam fuit retentum, sed ita tamen mutatum, ut cum gentiles crederent, se cœleste gaudium propter fortia facta atque eximia in Patriam merita obtenturos, primi apud nos Christiani perversa opinione deliniebantur, quod salutem æternam consequerentur propter beneficia in Monachos præsertim & in res ad cultum Divinum pertinentes collata. Immo bonis operibus tantum hac tempestate constitutum fuit præmium, ut scæda vitiorum quorumlibet mancipia non solum facilem obtinuerint peccatorum remissionem, verum etiam in Sanctorum numerum nonnunquam relata fuerint, modo vel templa extruerent atque ornarent, vel Monachorum crumenas circa vitæ exitum grandi summa distenderent. Pia hac, ut ipsis videbatur, fraude opes civium quotannis emungebantur, & per nundinas has Ecclesiasticas, quantum sincera passa est Religio, tantum lucrata sunt Tempia. Hinc quoque æmulatio sacras ædes extruendi per duo prima Christianismi sæcula adeo apud Sviogothos invaluit, ut si STURLONIDEM audiamus, in sola Westro-Gothia, cujus cives Christianismo recipiendo satis erant proclives, mille & centum jam tunc reperirentur templa. Ita enim ille: *Svia welldi liggur i môrgum lutum; Eiru luti er Westur-Gautland oc Warmaland oc Markir, oc that er thar liggur til, oc er that swa mikit riki, at undir theim Biskupi er thar*
er

et yfir, ero ellefu Hundruth Kyrkna; id est: *Suethia* in plures partes est divisa. Unam earum constituit *Westro-Gothia*, una cum *Wermelandia*, *Marchia* & aliis adjacentibus terris, quæ tantæ est amplitudinis, ut qui his præest *Episcopus*, millenas centumque *Ecclesias* moderandas habeat (b). Quem quidem numerum in dubium vocat *Nob. DALIN*, dum toto tempore, quo *Sacra Romana* hic floruerunt, in *Suethia* & *Finlandia* non plura, quam *MCXCII*, computatis vero *Scania*, *Hollandia* & *Blekingia*, *MDCCCVII* templa exstructa fuisse perhibet (c). Enimvero cum modo citatus *STURLONIDES* significet ceteras quoque provincias quas nominatim recenset, suis gavisas fuisse *Episcopis*, quibus plurimæ paruerunt *Ecclesiæ*, numerus ædium *Sacrarum* jam ab ipso indicatus, soli *Westro-Gothiæ* erit vindicandus. Quocirca tamen erit admittendum, non solum templa sed etiam oratoria & capellas hoc numero fuisse comprehensas.

(a) Vid. *Pbarfal. Libr. I.* (b) Vid. *Heims Kringta Tom. I. p. m. 477.* (c) *onfr. Ejsdem Histor. Patr. Tom. II. p. m. 16.*

§. VII.

Meditationi in paragrapho antecedenti allatæ juvat adhuc paullulum immorari, ut de *Providentiâ Dei* circa *Templorum* nostrorum exstructionem certiores reddamur. *Introducta* igitur sanctissima *Religione Evangelica*, portentosa simul figmenta, quibus *Romano-Catholici* entheam *Christi* doctrinam adsperserant, penitus rejecta fuerunt & abrogata. *Bona* quidem opera jam requirebantur a *Christianis*, non tamen ista lactabantur opinione, quod per eadem æ-

tere

ternam salutem promereri, aut propter munera in ædes sacras profusa condonationem vitiorum & impunitatem quorumvis peccatorum consequi possent; qua re vefanus ille templæ ædificandi Enthusiasmus sensim deseruit. His addamus statum imperii nostri, qualis tempore felicitis Ecclesiæ Reformationis a gloriosissimæ memoriæ Rege GUSTAVO I. susceptæ, fuit, sane maxime perturbatum & afflictum, cogitemus etiam, cives continuis fere vexationibus opes suas amisisse, quibus spoliis fisco Pontificalem immane quantum auxerant vultures cucullati; & facile concedemus, quod in hoc rerum statu templis ædificandis minus sufficissent Sviogothi, quantumvis necessaria fuerint ad veram Religionem propagandam. Tanto malo Sapientissimum Numen pro ea, qua nostræ felicitati invigilat, cura e longinquo medellam paraverat, per ædes Sacras jam ante magno zelo extructas. Quam lente, nisi hoc factum fuisset, processissent templorum incrementa, experientia quemlibet satis condocet. Quis enim ignorat, quod si templum nostro ævo damnum quoddam majoris momenti subinde patiat, plures requirantur anni, priusquam tanta colligi potest pecuniarum summa, quanta eidem resciendo sufficiat. Unde sequitur, quod sicut Basilicarum extructio pro præsentium mortalium indole, in multis regionibus impossibilis fere foret, ita quoque mirari convenit, unde Majores nostri tantos fecerint reditus, quantos postulant magna & plurima ab illis brevissimo tempore extructa templa, quibus hodie fruimur & quorum numerum sequenti ævo minuius potius, quam auximus. Certe quo minor industriæ humanæ hic relictus videtur locus, eo magis venerari debemus Providentiam Divinam circa extructionem Templorum nostrorum valde conspicuam.

